

TRUMPŪJŲ ŽINUČIŲ RAŠYBOS BRUOŽAI

Trumposios (SMS) žinutės, mobiliųjų telefonų atsiradimo pradžioje sumanytos kaip papildoma paslauga, pastaraisiais metais tapo ne mažiau populiarios negu įprasti telefono skambučiai. Tai lemia įvairios priežastys, pavyzdžiui, kaina, galimybė susisiekti netrukdam kitam žmogui ir pan. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2006 m. per metus išsiųstų žinučių skaičius šiek tiek viršijo 9 mlrd. ir iki šiol išlieka panašus, o tai sudaro apie 25 mln. trumpųjų žinučių per dieną (Lietuvos statistikos departamentas 2010).

Kadangi žinutės yra žodinio bendravimo priemonė, jos gali būti kalbinės analizės objektas. Tačiau labiausiai susidomėjimą žinučių kalba skatina ne paprastas mokslinis smalsumas, o net iš pirmo žvilgsnio pastebima savita žinučių rašyba ir galima jos įtaka taisyklingai rašybai. Viešosiose diskusijose vyrauja susirūpinimas dėl žinučių kalbos ir jos įtakos kalbos vartosenai apskritai – tai aktualu tiek užsienio šalyse, tiek ir Lietuvoje (žr. diskusijų apžvalgą Thurlow 2006; lietuviškų diskusijų: Rotautaitė 2007; Jackevičius 2010).

Šio straipsnio tikslas – išnagrinėti lietuvių kalbos rašybos trumposiose žinutėse bruožus ir aptarti jų funkcijas. Siekiama ne tik nustatyti, kuo lietuviškųjų žinučių rašyba (žodžių, didžiųjų raidžių, skyrybos ženklų rašymas) skiriasi nuo įprastos, bet ir pamėginti (remiantis užsienio autorių tyrimais bei autorės įžvalgomis) nustatyti, kodėl pasirenkami tokie žinučių rašymo ir teksto rinkimo būdai. Šiame straipsnyje nagrinėjama tik rašyba, o į leksiką ir kitus kalbos dalykus nesigilinama, taip pat, norint susiaurinti tyrimo objektą, neanalizuojamas tekstinių jaustukų (vadinamųjų šypsenėlių) naudojimas.

Tyrimui surinkta 75-ių skirtingo amžiaus asmenų ir įvairių paslaugų teikėjų trumpųjų žinučių – iš viso jų surinkta 2060. Tokia imtis leidžia sudaryti gana išsamų žinučių rašybos bruožų sąrašą. Straipsnyje nurodomi

ir kai kurie kiekybiniai polinkiai, įvardijant rašybos bruožų paplitimą surinktose žinutėse. Kadangi imtis nėra reprezentatyvi, minimi polinkiai turėtų būti laikomi tik žvalgomojo pobūdžio ir naudojami tolesnėms prielaidoms kelti, o ne galutinėms išvadoms daryti. Dėl šios priežasties nėra pateikiami ir detalūs kiekybinės analizės rezultatai. Išsamiau tyrimo duomenys¹ nagrinėjami antrame straipsnio skyriuje.

1. TRUMPŪJŲ ŽINUČIŲ KALBOS BRUOŽAI: TYRIMŲ APŽVALGA

Trumpųjų žinučių paslauga pradėta teikti 20-ojo amžiaus paskutinio dešimtmečio viduryje. Turėjo praeiti šiek tiek laiko, kol į žinutes, kaip į tyrimo objektą, atkreipė dėmesį kalbos tyrėjai, bet nuo 2000 m. tyrimų pradėjo daugėti (Thurlow, Poff 2010). Tiriama ne tik kalbos bruožai, bet ir pragmatikos aspektai: dialogo seka, pradžia ir pabaiga, kodų kaita, bendravimo tikslas. Taip pat tiriama žinutės ilgio, teksto sudėtingumo, gramatikos ir skyrybos, rašybos ir tekstinių jaustukų naudojimo pragmatika. Daugiausiai tiriama jaunesnio amžiaus asmenų žinučių kalba, nors jie nėra vieninteliai (bet uoliausi) žinučių rašytojai. Taip pat lyginama vyrų ir moterų žinučių kalba, o tyrimų pagal kitus demografinius požymius yra labai nedaug (Thurlow, Poff 2010).

Skirtingai nei pirmuosiuose žinučių kalbai skirtuose moksliniuose straipsniuose, kur būdavo tik įvardijami pastebėti saviti kalbos bruožai, dabar jau ieškoma ir statistinio jų paplitimo įrodymų; atliekami mobiliųjų telefonų vartotojų tyrimai, kuriais siekiama išsiaiškinti žinučių rašytojų motyvus rašyti tokia kalba, kokia yra rašoma; pasirodo pirmieji tyrimai apie žinučių rašymo poveikį raštingumui, rašymo kituose tekstuose kokybei (Thurlow 2006). Žinoma, atliekama ir nemaža bendresnių komunikacijos žinutėmis tyrimų, kurie taip pat svarbūs aiškinant žinučių kalbos ypatumus.

Šiame straipsnyje daugiausia remiamasi užsienio autorių darbais. Nepavyko rasti paskelbtų lietuvių kalbos žinutėse tyrimų, tik tai informaciją apie rengtus baigiamuosius studentų darbus. Žinutės Lietuvoje yra tirtos kitais atžvilgiais, pavyzdžiui, nagrinėtos „meilumo žinutės“ (Skabeikytė-Kazlauskienė 2007), užsimenama apie neigiamą žinučių poveikį kalbos mokymuisi

¹ Straipsnyje naudojami Viktorijos Steponavičiūtės magistro darbo (vadovė L. Nevinskaitė) empiriniai duomenys (Steponavičiūtė 2010).

(tiesa, nepateikiant tyrimais paremtų įrodymų) (Salienė 2007), tirtas jaunimo požiūris į kalbos taisyklingumą įvairiose kalbos vartojimo srityse, tarp jų ir žinutėse (Grigonienė, Spūdytė 2010). Išsamiai tirti elektroninio diskurso ypatumai, bet tuo metu į jį dar nebuvo įtrauktos trumposios žinutės (Ryklienė 2000 ir kt.).

Trumpųjų žinučių kalbos tyrimams daug sunkumų kelia medžiagos rinkimas – žinutės yra privataus bendravimo priemonė, neskelbiamos viešai, todėl sunku surinkti daug ir reprezentatyvių duomenų. Tačiau užsienio šalyse jau yra pirmųjų bandymų sistemingai rinkti žinutes – didžiausias žinomas tam skirtas projektas, pavadintas „Padovanok mokslui savo SMS“ (*Faites don de vos SMS à la science*), vykdytas 2004 m. prancūziškojoje Belgijos srityje. Buvo parengtas 30 tūkst. žinučių tekstynas, į kurį pateko pačių įvairiausių visuomenės grupių žinutės. Žinutėms rinkti paskirtas nemokamas telefono numeris, kuriuo buvo galima siųsti žinutes, o internete prašoma užpildyti nedidelę formą, kurioje žmonės įrašydavo esminę sociodemografinę informaciją apie save. Siekiant surinkti kuo daugiau medžiagos, projektas buvo plačiai reklamuojamas per žiniasklaidą. Tekstynė žinutės buvo sutvarkytos (ištrinta asmeninė informacija ir pan.) ir perrašytos bendrine prancūzų kalba, nes kitaip dalis jų teksto būtų buvusi sunkiai suprantama. Taigi sukurtas iš esmės dvikalbis žinučių tekstynas (Fairon, Paumier 2006).

Daugumas tyrėjų sutinka, kad žinučių kalba gerokai skiriasi nuo įprastinės kalbos (žinoma, tai priklauso nuo kalbos vartotojų – ypač šiuo atžvilgiu išskiriama jaunimo kalba). Yra nuomonių, kad tai atsirandantis savarankiškas kalbos registras (Vosloo 2009). Anglų kalboje ši kalbos atmaina jau turi nuolatinį pavadinimą *texting language*, o pavieniai jos elementai vadinami *textisms*. Lietuvių tai buvo pavadinta „žinutinimu“ (Miliūnaitė 2008), tačiau kol kas toks įvardijimas nėra plačiau paplitęs.

1.1. Žinučių funkcijos ir jų įtaka žinučių kalbai

Nagrinėjant trumpųjų žinučių kalbą, reikia atsižvelgti į žinučių komunikacines funkcijas, nes jos lemia žinutėse vartojamos kalbos bruožus, taip pat gali paaiškinti tų bruožų priežastis. Literatūroje nurodomos tokios pagrindinės žinučių funkcijos: afektinė (jausmų raiška); fatinė (kontakto išlaikymas), pvz., pasveikinimai, pakvietimai, pajuokavimai ir t. t.; socialinė-koordinacinė (pvz., pranešti, ką tuo metu veikia, kur yra, ką nupirkti, kur laukti ir t. t.) (Segerstad 2002; Thurlow, Poff 2010).

Nors žinutės gali būti naudojamos ir kai kuriuose profesiniuose bei dalykiniuose kontekstuose (daugiausia reklamoje, taip pat medicinoje, pedagogikoje, politinėje komunikacijoje, žiniasklaidoje ir kt.), tačiau vyraujanti jų naudojimo sritis yra neformali asmeninė tarpusavio komunikacija. Todėl žinučių kalba priskirtina neformaliajam kalbos registrai, ypač lemiančiam kalbos pobūdį (Segerstad 2002). Su žinučių funkcijomis bei jų naudojimo ypatumais susijusios ir priežastys, lėmusios specifinės žinučių kalbos atsiradimą ir dabartinį jos vartojimą. Galima skirti keturias priežasčių grupes.

Visų pirma, žinoma, tai yra technologija, verčianti sutalpinti pranešimą į palyginti mažą ženklų skaičių (160 ženklų). Kurį laiką tai buvo labai ribojantis veiksnys, nes telefonuose tiesiog nebuvo galima viršyti šio skaičiaus – norint išsiųsti ilgesnį tekstą reikėjo siųsti atskirą kitą žinutę. Nors dabar daugelyje telefonų galima nepertraukiamai rinkti ilgesnes žinutes, bet riboja jų kaina (už ilgesnes žinutes mokama atitinkamai brangiau) ir galbūt dar išlikęs įprotis. Veikia ir kitas technologinis veiksnys: įprasta telefono klaviatūra tekstas renkamas palyginti lėtai (norint įvesti vieną simbolį, reikia paspausti klavišą nuo vieno iki keturių kartų). Tai skatina naudoti trumpinimus ir ieškoti kitų būdų greičiau surinkti tekstą, pavyzdžiui, rinktis greičiau „pasiekiamas“ raides (Segerstad 2002; Rivière 2002; Crystal 2008). Noru greičiau parašyti žinutę kartais galima paaiškinti ir paliekamas klaidas – jei ilgiau užtrunka įvesti reikiamą raidę, paliekamas greitesnis, nors ir klaidingas variantas, nes manoma, kad gavėjas tekstą vis tiek supras (Rivière 2002). Beje, trumpinimas realizuojamas ne tik rašyba, bet ir minties taupumu, telegrafiniu stiliumi, vartojant trumpesnius angliškus žodžius (ten pat).

Kita vertus, pranešimų trumpumą ir kitus jų ypatumus lemia ir minėtos žinučių komunikacinės funkcijos. Tyrimai rodo, kad žinučių autoriai retai išnaudoja leidžiamą ženklų skaičių (pvz., vieno tyrimo duomenimis, vidutinis žinutės ilgis buvo 65 ženklai), taigi trumpumas ir noras greitai surinkti tekstą priklauso ne tik nuo žinutės ilgio, bet ir pragmatinių priežasčių, visų pirma, dialoginio komunikacijos pobūdžio, nes žinute dažnai atsakoma į gautą žinutę nekartoiant jau žinomų dalykų (Thurlow, Poff 2010). Kaip minėta, žinutės dažniausiai naudojamos neformaliai asmeninei komunikacijai, o tai lemia neformalų jų kalbos stilijų, netaisyklingą rašybą.

Trečia priežastis, dėl ko atsiranda žinučių kalbos skirtumų nuo įprastinės kituose kontekstuose vartojamos kalbos, yra malonumas žaisti kalba (Crystal 2008), laužyti taisykles. Tai patvirtina ir vartotojų tyrimas – kai

kurie teigia, kad žinutėmis įdomu kurti dviprasmybes, žaisti kalba, o toks žaidimas suprantamas ne vien turinio, bet ir raiškos atžvilgiu. Mokiniam gali būti įdomu ir daugiau ar mažiau sąmoningai laužyti taisykles. Pabrėžiama, kad malonu ne tik kurti tokias žinutes, bet ir jas skaityti (išnarpinti) (Rivière 2002).

Galiausiai, žinučių kalbos skirtumai susiję ir su tapatybės raiška (šis motyvas labiausiai siejamas su jaunimo žinučių kalba), nes trumpiniai ir specifiniai rašymo būdai, be bendrinės kalbos, reikalauja žinoti ir tam tikrą vidinę informaciją, ar kodą, ir yra nesuprantami kitiems (Segestad 2002). J. K. Androutsopoulos (2000) teigia, kad „nestandartinė rašyba gali būti puiki ir kartu žaisminga priemonė tekstų kūrėjams (ypač jaunimui) išreikšti savo socialinę tapatybę nukrypstant nuo konvencinių normų; taip jie išskiria save iš kitų (pvz., suaugusiųjų) ir kuria tarpusavio ryšį“ (cit. iš Thurlow, Poff 2010: 9). Ir kiti tyrėjai pripažįsta, kad žinutėse iš tiesų naudojamas tarsi koks slaptas jaunimo kodas, kuris iš dalies yra tarptautinis (paremtas anglų k.), iš dalies – vietinis (Mante-Meijer, Pires 2002). Atskirą žinučių kalbą gali susikurti ir dviese, jiems tokia kalba tampa jų bendrumo išraiška (Rivière 2002). Čia reikia pridėti ir individualumo raišką – žinutės leidžia išreikšti individualų kūrybiškumą (Crystal 2008), todėl kartais sunku pasakyti, kurie rašybos pavyzdžiai yra sistemingi, o kurie pavieniai.

1.2. Žinučių rašybos bruožai

Žinučių kalba nagrinėjama kaip platesnės – elektroninės terpės – kalbos atmaina, turinti daug bendrų bruožų su kitomis šios terpės atmainų (tin-klaraščių, greitųjų žinučių, pokalbių kambarių, forumų ir kitų internetinio bendravimo formų) kalba. Tačiau ir šios atmainos tarpusavyje skiriasi – formalumo ir kitais atžvilgiais. Elektroninės terpės kalba turi ir rašytinės, ir sakininės kalbos bruožų. Arčiau rašytinės kalbos yra kai kurie žiniatinklio tekstai (portalai, reklama ir kt.), kurie nesiskiria ar beveik nesiskiria nuo įprastos rašytinės kalbos. Tačiau yra ir tokių rašymo situacijų, kai kalba, nors ir užrašyta, turi daugiau sakininės kalbos bruožų (greitosios žinutės, asmeninės e. pašto žinutės ir kt.). Tais atvejais labai svarbus laiko veiksnys, nes dažniausiai tikimasi greito atsakymo; tokios žinutės yra laikinos, nes pranešimus galima tuojau pat ištrinti arba nustumti tolyn (kaip greitųjų žinučių lange); kalba yra skubi ir energinga, primenanti tiesioginį pokalbį akis į akį (Crystal 2008).

Dažnai cituojamame straipsnyje (Thurlow 2003) skiriami trys žinučių kalbos sociolingvistiniai principai, kurie paaiškina žinutėse vartojamos kalbos bruožus: trumpumas ir greitis; parakalbinė restitucija, t. y. neverbališkos išraiškos priemonių, kurių trūksta rašytinei komunikacijai žinutėmis, kompensavimas; fonologinė aproksimacija, t. y. apytikslė rašyba. Šie principai pasireiškia tam tikrais konkrečiais nestandartinės žinučių rašybos bruožais – dauguma iš jų būdingi ir kitoms elektroninės komunikacijos priemonėms, tik nevienodai plačiai paplitę (Thurlow 2003; Crystal 2008; Tagg, Baron, Rayson 2010). Tai:

- 1) įvairaus pobūdžio sutrumpinimai: praleidžiamos kelios vidurinės ar paskutinės raidės, nerašoma paskutinė raidė;
- 2) akronimai ir inicializmai;
- 3) raidiniai homofonai (pvz., *u = you*), iš raidžių ir skaitmenų sudaryti homofonai (pvz., *2night = tonight*);
- 4) „klaidinga“ (sąmoningai) rašyba ir korektūros klaidos;
- 5) nekonvencinė rašyba (pvz., *cuz = because*);
- 6) akcento stilizacijos, tarminė ir šnekamosios kalbos rašyba;
- 7) susilieję žodžiai (pvz., *thankyou, ohdear*);
- 8) rašymas be didžiųjų raidžių;
- 9) tipografinio išskyrimo priemonės (pvz., atskirų žodžių rašymas vien didžiosiomis, žvaigždutės naudojimas žodžiui pabrėžti);
- 10) kelių skyrybos ženklų vartojimas emocijoms reikšti (pvz., keli šauktukai).

Skirtingomis kalbomis rašomos žinutės turi panašių rašybos bruožų, nors kai kuriose kalbose daugiau naudojamos vienos priemonės, o kitose kitos, nes dėl kalbų ypatumų vienos priemonės labiau tinka vienoms kalboms ir mažiau kitoms (žr. apžvalgą Crystal 2008: 123–148; Thurlow, Poff 2010: 5).

Kaip minėta, daugėja empirinių tyrimų, kuriuose kiekybiškai tiriamas minėtų žinučių rašybos bruožų paplitimas ir labiau pagrindžiamas požiūris į paplitusius stereotipus. Daugelis tyrėjų pastebi, kad statistiškai tiriamose žinutėse randama ne tiek jau daug trumpinių ir kitų nestandartinės rašybos bruožų, kaip galėtų atrodyti skaitant baimę keliančius straipsnius populiariojoje žiniasklaidoje. Be to, žinutėse naudojami trumpiniai ne tokie ir „egzotiški“. Taigi, žinučių kalba nėra kokia išskirtinė kalba: tyrinėtose žinutėse labai nedaug trumpinių ar kitų rašybos formų, naujų ar nesuprantamų be konteksto, kuriame buvo parašytos, net ir pašaliniam stebėtojui (Segerstad

2002; Thurlow 2003). Dauguma tokių žinučių galėtų būti užrašytos ant lapelio, prilipinto ant šaldytuvo durų ar palikto ant stalo, – kur galioja ta pati trumpumo taisyklė. Todėl daroma išvada, kad populiariosios žiniasklaidos ir kai kurių kalbos tyrėjų teiginiai apie žinučių kalbos nesuprantamumą ir išskirtinumą yra gerokai perdėti, nes neatsižvelgiama į diskursinę kalbos vartojimo konkrečiose situacijose reikšmę (Thurlow, Poff 2010).

1.3. Žinučių įtaka raštingumui

Kaip jau minėta, žinučių paplitimas dažnai vertinamas neigiamai. Baiminamasi, kad jų rašymas darko kalbą ir kad blogėja jaunimo raštingumo įgūdžiai. Daugiausia susirūpinimą kelia tai, kad žinučių rašymo įpročiai gali pereiti į kitus tekstus, kur reikia taisyklingai rašyti: „iš viso pasaulio plaukia nusiskundimai, kad žinučių rašybos bruožai patenka į formalųjį mokyklinio rašymo registrą“ (Vosloo 2009).

Šios srities empirinių tyrimų palyginti nedaug – iki šiol daugiausia būdavo nagrinėjami žinučių rašybos bruožai arba žinučių funkcijos, tačiau dar tik daromi pirmieji tyrimai, kur žinučių rašymas būtų siejamas su raštingumu. Be to, atliekamų tyrimų rezultatai nevienaprasmiški. Apžvelgdami tyrimus apie žinučių rašymo įtaką anglų kalbos rašybai, tyrėjai (Thurlow, Poff 2010) teigia, kad tik keletas mokslininkų nustatė neigiamą žinučių poveikį, o daugelis kitų empirinių tyrimų rodo, kad žinučių rašymas nekelia grėsmės bendrinės anglų kalbos mokymui ir mokymuisi.

Remiantis vienos JAV moksleivių apklausos rezultatais, daugumas apklaustų moksleivių teigė, kad žinučių rašymas nedaro neigiamos įtakos jų rašymo gebėjimams; vis dėlto 64 proc. prisipažino, kad kai kurie neformalios rašybos bruožai retkarčiais patenka į jų mokyklinį rašymą (Lenhart 2008). Tačiau dėl tyrimo metodo (kiek patikima pačių moksleivių nuomonė apie savo gebėjimus?) tokį tyrimą reikėtų vertinti kritiškai.

Šiuo požiūriu dažniausiai cituojama anglų tyrėjų grupė, kurių tyrimai pateikia daugiau teigiamų įrodymų dėl žinučių įtakos. Viename iš jų atliktų tyrimų atskleista, kad žinučių rašymas ir pažymiai už rašybą nebuvo susiję (cit. iš Vosloo 2009), o kitas tyrimas patvirtino, kad žinučių rašymas net teigiamai veikia skaitymo gebėjimus ir fonologinį sąmoningumą. Jo autoriai tikrino ryšio kryptį (t. y. kuris veiksnys kurį lemia) ir teigė, kad žinučių rašymas skatina geresnius skaitymo gebėjimus, o ne atvirksčiai (Plester, Wood, Bell 2008).

Teigiama žinučių įtaka aiškinama tuo, kad sutrumpinimams rašyti ir jiems suprasti reikia fonologinio sąmoningumo, kuris skatina ir rašymo, ir skaitymo gebėjimus. Dažnas žinučių rašymas ir skaitymas gali padėti vaikams išmokti rašyti ir skaityti, nes ribojamas žinutės ilgis reikalauja rašyti glaustai, kūrybingai ir žaismingai – o tai yra gera praktika. Apskritai, siūsdami žinutes vaikai daugiau laiko praleidžia rašydami, turi daugiau galimybių eksperimentuoti ir mokytis (Crystal 2008).

Be to, D. Crystalas teigia, kad žinutės daro įtaką rašant kitus tekstus tik pavieniais atvejais: jis remiasi Škotijos ir Anglijos švietimo įstaigų atstovų komentarais, kad mokinių egzaminų tekstuose pasirodo žinutėms būdingų sutrumpinimų, bet tik „labai mažoje“ tekstų dalyje. Be to, jaunų žmonių rašymo prastėjimui (čia jis pacituoja tokius pačius nusiskundimus ir iš praėjusio amžiaus 3-iojo dešimtmečio) turi įtakos ne tik žinutės, o ir kiti veiksniai – televizija, laiko leidimas prie kompiuterio, sumažėjęs knygų skaitymas, t. y. priežastys, buvusios dar iki paplintant žinutėms.

Taigi, nors yra atvejų, kai žinučių rašymo stilius pasirodo ir kituose kontekstuose, žinučių rašytojai dažniausiai pripažįsta, kad kalbos vartojimas priklauso nuo konkretaus teksto. Jau minėtame JAV paauglių tyrime didelė apklaustųjų dalis žinučių rašymo apskritai nelaikė „rašymu“. Pateikiama pavienių įrodymų, jog žinučių autoriai gerai skiria kalbos vartojimo kontekstus, – jų pačių teigimu, jie nenaudoja sutrumpinimų rašydami tėvams ar į televiziją (Crystal 2008). Tai netiesiogiai patvirtina ir vieno Lietuvoje atlikto tyrimo apie jaunimo požiūrį į taisyklingą kalbą duomenys: 91 proc. studentų teigė, kad jiems labai svarbu taisyklingai rašyti rašto darbus (6 proc. – gana svarbu), bet tik 9 proc. studentų buvo labai svarbu taisyklingai rašyti žinutes (41 proc. – gana svarbu) (Grigonienė, Spūdytė 2010). Todėl žinučių rašybą būtų galima laikyti kodų kaitos atveju – rašant žinutes pereinama prie kitokio rašybos būdo, o prireikus sugrįžtama prie įprastos rašybos. D. Crystalas teigia, kad rašymo mokymas turi būti nukreiptas ne tik į rašybos taisyklingumą, bet ir į gebėjimą atpažinti skirtingus kalbos vartojimo kontekstus – kada koks rašymo būdas tinka (Crystal 2008).

Svarbu pastebėti, kad čia apžvelgti tik anglakalbių šalių tyrimai. Tyrimų šia tema, publikuotų anglų kalba, kitose šalyse nepavyko rasti; taip pat kol kas nėra analogiškų tyrimų ir Lietuvoje. Todėl tokių tyrimų rezultatai lietuvių kalbai gali būti taikomi tik iš dalies. Viena vertus, ir lietuvių kalbos vartotojams žinučių rašymas galėtų daryti teigiamą poveikį, skatinda-

mas jaunimo kalbinį kūrybingumą, sudarydamas daugiau progų rašyti. Tačiau lietuvių kalbai didžiausią įtaką turėtų daryti kiti (anglų kalbai neaktualūs) rašybos bruožai – raidžių rašymas be diakritinių ženklų, dėl to gali būti sunkiau skiriami trumpieji ir ilgieji balsiai, pamiršamos rašybos taisyklės. Norint atsakyti į klausimą apie žinučių įtaką lietuvių kalbai, reikia atlikti jų tyrimą.

2. LIETUVIŠKŲ TRUMPŲJŲ ŽINUČIŲ RAŠYBOS TYRIMAS

Norint nustatyti, kokie rašybos ypatumai būdingi lietuviškai rašomoms žinutėms, buvo atliktas lietuviškų trumpųjų žinučių tyrimas. Medžiaga rinkta pasinaudojant asmeniniais socialiniais tinklais, taip pat kreiptasi pagalbos į vieną mokyklą. Žinučių autorių gimtoji kalba lietuvių, kai kurie iš jų moka tarmę. Surinkta medžiaga, atsižvelgiant į respondentų amžių ir lytį, apibendrinta 1-oje lentelėje. Į tyrimą taip pat įtraukta reklaminių žinučių, siunčiamų įvairių įmonių ir mobiliojo ryšio paslaugų teikėjų. Toliau tekste, kur nenurodyta kitaip, analizuojamos pavienių asmenų parašytos žinutės.

1 LENTELE. Žinučių tyrimo imtis

Lytis	Amžius					Iš viso
	9–10 m.	16–19 m.	20–30 m.	31–40 m.	41–74 m.	
moterys	34	82	1003	39	314	1472
vyrų	27	0	518	5	0	550
iš viso	61	82	1521	44	314	2022
reklaminių žinutės						38
iš viso						2060

Sudarant trumpųjų žinučių duomenų bazę, susidurta su sunkumais. Ne visų amžiaus grupių asmenys vienodai dažnai bendrauja trumposiomis žinutėmis, todėl buvo sunku gauti daugiau žinučių iš kai kurių amžiaus grupių žmonių. Neišvengta ir technologinių trukdžių, ne visada pavykdavo perkelti žinutes į kompiuterį.

Tenka pripažinti, kad tyrimui surinkta žinučių imtis nėra reprezentatyvi ir daugiausia atskleidžia 20–30 metų amžiaus asmenų žinučių rašymo įpro-

čius. Norint sudaryti kitokią imtį, reikėtų pagal sociodemografinius požymius parinkti žinučių rašytojus ir atrinkti po vienodą žinučių skaičių iš kiekvieno asmens. Atliekant analizę, reikėtų skaičiuoti, kaip kalbos bruožai paplitę tarp žinučių autorių, ir net atsižvelgti į adresatą².

Sūrinktos žinutės (apie 99 proc.) neviršijo standartinio vienos žinutės ilgio (160 ženklų), nepaisant to, kad dauguma šiuolaikinių telefonų leidžia nepertraukiamai rašyti ilgesnes žinutes. Didžiausią dalį – 41 proc. sudarė trumpiausios žinutės (iki 20 ženklų), o vidutinis žinutės ilgis buvo 35,6 ženklas. Žinučių analizė leidžia daryti prielaidas, kad trumpesnes žinutes rašo jaunesni asmenys ir vyrai. Galėjo būti, kad kai kurių ilgesnių žinučių autoriai nenorėjo jų atiduoti tyrėjams dėl asmeninio turinio (manytina, kad ilgesnėse žinutėse atskleidžiama daugiau asmeninių dalykų). Vis dėlto, atsižvelgiant į didelį surinktų žinučių skaičių, galima teigti, kad dauguma rašomų žinučių yra gana trumpos.

Žinučių teksto ilgis svarbus interpretuojant žinučių rašybos bruožus. Dalis žinučių rašybos ypatumų yra atsiradę dėl poreikio neviršyti riboto ženklų skaičiaus, todėl tokie duomenys galėtų padėti atsakyti į klausimą, ar tie ypatumai vis dar atlieka tą pačią funkciją, t. y. padeda sutrumpinti tekstą.

2.1. Diakritinių ženklų vartojimas

Akivaizdžiausias lietuviškųjų žinučių rašybos skirtumas nuo kitų, ypač formaliųjų, kontekstų – tai lietuviškų raidžių *q, č, ę, é, ĭ, š, ū, ū, ž* rašymas. Nors galima manyti, kad kituose internetinės komunikacijos tekstuose pastebimas polinkis dažniau vartoti diakritinius ženklus³, bet didžioji dalis surinktų žinučių buvo parašytos „šveplai“. Rastos kelios žinutės, kurių rašyba nenuosekli, ir vienas atvejis (kelios vieno asmens parašytos žinutės), kai įprastas lietuviškas raides bandoma keisti tokiomis, kokių lietuvių kalbos abėcėlėje apskritai nėra, bet kurios vizualiai primena atitinkamas lietuviškas raides:

Tai ta proga ir metu **linkėjimu gniūzte!** ;-)

² Tačiau tai gana sudėtinga, todėl straipsnyje pateikiami tik patys bendriausi polinkiai, suformuluoti pagal minėtame magistro darbe (Steponavičiūtė 2010) ir straipsnio autorės atliktus skaičiavimus.

³ Pavyzdžiui, vieno tyrimo duomenimis, 2010 m. tris kartus daugiau *delfi.lt* komentarų buvo parašyta lietuviškomis raidėmis negu 2000 m. (*Padaugėjo rašančių...* 2010).

Pasirinkimą nevertoti lietuviškų raidžių galima sieti su dviem priežastimis, panašiomis į minėtas aptariant žinučių ilgį. Pirmoji – technologiskai ribojamas rašymo greitis (lietuviškai raidei pasirinkti reikia daugiau kartų nuspausti tą patį mygtuką, o jei telefone įjungta lietuviško šrifto funkcija, ilgiau užtrunka pasiekti ir kitas raides, pvz., *q* įsiterpia tarp *a* ir *b*, todėl kai kurie asmenys savo telefonuose šią funkciją net išjungia). Kita priežastis – kaina (lietuviški rašmenys užkoduojami kaip keli simboliai, ir žinutė gali netilpti į vieno pranešimo apimtį). Taigi, nors internete (galbūt) ir daugėja rašančių lietuviškomis raidėmis, trumpųjų žinučių rašybą lemia kitos priežastys.

2.2. Nekonvencinė ir netaisyklinga žodžių rašyba

Surinktose trumposiose žinutėse pasitaikė ir neįprastos (nekonvencinės) rašybos atvejų, kai kitokiomis pakeičiamos ne tik raidės su diakritiniais ženklais, bet ir kai kurios paprastos, be diakritinių ženklų rašomos lietuviškos raidės. Rasti trys tokios rašybos atvejai: dažniausiai *v* keičiama *w*, o *ks* keičiamos *x* bei *i* keičiama *j*. Štai tokių trumpųjų žinučių pavyzdžiai (raidžių keitimų pasitaiko net ir pavardėse ar įprastuose sutrumpinimuose):

Ne,nes dar **warysim** prie egluciu / Geriau **walinskiene** butu kritus arba marius / Tau 6dieni rode be **pwm** turbūt / Nk ziuriu **tw** o ka tu? / Aha, nes atsisiu dokumenta. **Reix** atspausdint, ryt pasiims. / **Tj** weliau susirasysim

Raidžių keitimo priežastys labiausiai sietinos su žinutės rašymo greičiu: renkant *w*, reikia paspausti mygtuką vieną kartą, *v* – tris; toks pat skirtumas tarp *i* ir *j* raidžių; *ks* yra du simboliai, o *x* – vienas.

Rastas vienas atvejis, kai lietuviškos raidės keičiamos deriniais su *h*. Toks būdas pailgina teksto rinkimą ir padidina ženklų skaičių, todėl žinutėse nėra efektyvus. Pavyzdžiui:

Taj 3h ten prabuwau vakar. Nuo algos **nuskaichiuoja** taj,ka pavagia **kazhkas**.taj centus gauna darbuotojos. **Zhodziu**,daug ispudziu **parsineshiau**.Kajp tu gyveni?

Žinutėse nedaug rašybos ir korektūros klaidų. Pastebėta viena sisteminga rašybos klaida, paplitusi ir kituose elektroninės komunikacijos tekstuose, kai vietoj *j* rašoma *y*:

Parasyk man **gryzus**

Rasti keli nekonvencinės rašybos pavyzdžiai: neįprastai parašytas anglų kalbos žodis; rašymas pritaikant lietuvių kalbai anglų kalbos abėcėlės raides ir jų tarimą; fonetinė rašyba, kai rašoma, kaip girdima. Šie pavyzdžiai greičiausiai yra bandymai žaisti kalba:

Nuesim ten ir pasėdesim, **plyz** warom, elgsimes pagal situacija / Ok! Einam, **aisq:**) [=aišku] / Eisim apie puse 12 i **prospecta**, jei bus gera muzika kokiom 2wal., jei ne, grisis greit / Ai, jau **nebeziejau** [=nebežiūrėjau] i pabaiga

Šiame pavyzdyje neaišku, ar žodis užrašytas netaisyklingai dėl įdomumo (kaip girdima), ar dėl nemokėjimo:

Tj rytoj tada parasyk **tikslei** ok? [=aišku]

Kitas įdomesnės rašybos atvejis, kai vartojama šnekamoji ar tarmiška kalba. Tačiau sunku pasakyti, kiek čia yra tarminių elementų, o kiek sąmoningo stilizavimo, žaidimo ar tiesiog šnekamosios kalbos. Keletas pavyzdžių:

Pries zodi **katins** nebuvo **pilks** / **Pabandytai** kitaip:-D:-* / Bet l daug **busma nesmaty** / Labs tai kada **sustynkam tadu**:-* / Apie 12-13 gal. Galim **pasiskambyt**, jei tau kitas laikas tinka, pasiderinsim / Nu bet jai **uzein** kaip tik tada, kai tau miegot **reik!**

2.3. Žodžių trumpinimas

Grafiniai žodžių sutrumpinimai. Žinutėse vartojama labai daug sutrumpinimų – ir įprastų, ir neįprastų lietuvių kalbai. Ne visi žinutėse randami sutrumpinimai yra sudaryti pagal lietuvių kalbos žodžių trumpinimo normas (plg. Sližienė, Valeckienė 1992). Daugiausia yra grafinių žodžių sutrumpinimų, kai rašoma tik tam tikra žodžio dalis: vienas ar du pirmieji skiemenys ir po jų einančio kito skiemens priebalsės iki balsės, viena ar kelios pirmosios priebalsės, pirmoji balsė. Lyginant su kitais tekstais, žinutėse vartojami trumpiniai skiriasi turiniu (kokie žodžiai trumpinami) ir skyryba (dažniausiai po sutrumpinimo nededamas taškas).

Žinutėse vartojama nemaža daugiau ar mažiau įprastų, aiškių sutrumpinimų: *tel.* (telefonas), *kt.* (kitas, kitkas), *L.* (Lietuva), *k.* (kalba), *t.t.* (taip toliau), *psl.* (puslapis), *pvz.* (pavyzdžiui), *temp.* (temperatūra) ir kt. Tačiau pastebėta, kad jose atsiranda nauja trumpinamų žodžių kategorija – tai kasdieniai, žinutėse dažnai pasikartojantys žodžiai, kurie kituose rašytiniuose

tekstuose paprastai nėra trumpinami: *žinoti* (dažniausiai pasitaikanti forma *nežinau*), *labai*, *labas*, *šiandien*, *skambinti*, *veikti*, *dabar*, *važiuoti*, *nieko*, *gerai*, savaitės dienų pavadinimai ir kiti. Tai, kad tokie žodžiai pradedami trumpinti, patvirtina žinučių, kaip dialoginės, neformalios ir greitos, koordinaciniams tikslams naudojamos, komunikacijos funkcijas. Čia pateikiami tokių sutrumpinimų vartosenos pavyzdžiai (sutrumpinimai pavartoti ne vienoje žinutėje):

Nu **nzn** [=nežinau] kad uztenka ratuka pasukt, papust ir viskas / **Acii I.I.!**:-) [=labai labai] / **La**,kai pabusi,**paskamb** [=labas..., paskambink] / Labukas ka **wk** [=veiki] / Dawai warom tik pasedet kur nors,sokt jau **sian** [=šiandien] tikrai nebesoksiu. / **Db** [=dabar] atejau jau:-* / But smagu kad **atvaz** :-) [=atvažiuotum] / **Nk** [=nieko] ziuriu tw o ka tu? / Tj **gr** [=gerai] tada:-) / **Sestad** [=šeštadienį] arba **sekmd** [=sekmadienį] grisiu.

Sutrumpinimai ne visada atitinka trumpinimo taisyklės (pvz., žodžio *labas* sutrumpinimas *la* ir kt.), o ir tie patys žodžiai skirtingų autorių trumpinami skirtingai – tai tik patvirtina, kad trumpinimai nėra nusistovėję, tai nėra įprastai trumpinami žodžiai. Pavyzdžiui, *šiandien* žinutėse trumpinamas *sian*, *siand* ir *snd*; *nežinau* – *nzn* ir *nez*; *gerai* – *gr* ir *ge*; *labai* – *l* ir *lb*.

Galiausiai, norint greičiau parašyti žinutę, kartais trumpinami ir kiti paprastai netrumpinami žodžiai. Kai kurie sutrumpinimai atrodo atsitiktiniai – rašant žinutę dėl vietos stokos ar skubėjimo sutrumpinamas kuris nors žodis, jei trumpinys aiškus iš konteksto. Trumpinami net ir iš konteksto aiškūs vardai. Pavyzdžiui:

As saskaitas **ntr**. [=neturiu] Veliau eisiu pasipildyt uz koki puse valandas. / Sweikas, skambinai **wkr**? [=vakar] / 28-29. Labai **prkl** [=priklausu] nuo firmos:) / Jau pawalgem **cep** [=cepelinų] / Tu **wln**? [= Vilniuje] / **Dov** [Dovydas] sake,kad cia nebe jis keite anketa :-) sakiau,netaisysiu,kol nebus galutinio **var** :-) [=varianto]

Vartojant daug sutrumpinimų, kai kurios žinutės gali tapti panašios į specialiai užkoduotą tekstą, sunkiai suprantamą pašaliniam, pavyzdžiui:

La. Ka **wk**. **Atr** [=Labas. Ką veiki. Atrašyk]

Sunkiau iššifruojamų sutrumpinimų žinutėse buvo vos keletas. Be abejo, tokios žinutės suprantamos jas siunčiantiems ir jas gaunantiems asmenims, žinantiems susirašinėjimo turinį ir įprastus sutrumpinimus.

Ryškus žinutėse vartojamų sutrumpinimų skirtumas nuo norminės rašybos – tai, kad po tokių trumpinių dažniausiai nededamas taškas. Grei-

čiausiai, tai lemia noras greičiau parašyti žinutę, sutaupyti ženklų, išvengti to, kad po taško kitas žodis automatiškai pradėdamas rašyti didžiąja raide (tuomet reikėtų iš naujo įjungti mažųjų raidžių funkciją), na ir, matyt, tam neteikiama didelė reikšmė.

Trumpinama ir vartojant žargonines trumpąsias žodžių formas, pavyzdžiui: *bible* (biblioteka), *univeras* (universitetas), *mikras* (mikroautobusas) ir kt., tačiau tai jau leksikos nagrinėjimo sritis.

Beje, žinutėse pasitaiko ir jaunimo kalbai įprastų, iš anglų kalbos pasiskolintų trumpinių, kuriuos galėtų pakeisti lietuviškas žodis ar jo trumpinys (nors angliškas yra trumpesnis), pavyzdžiui:

Prie **pc**. [=asmeninio kompiuterio] o tu?:)

Santrumpos, matų simboliai, neraidiniai grafiniai ženklai. Taip pat vartojami kiti įprasti sutrumpinimai, nors tirtose žinutėse jų buvo nedaug. Santrumpos, kartais ir savitos rašybos, pvz.: *lnk*, *tw3*, *pwm* ir kt.; matų simboliai, pvz.: *h* (val.), *kg*, *Lt*; specialūs simboliai, pvz., procento ženklas %.

Taip pat rasta angliškuose tekstuose įprasto simbolio &, reiškiančio „ir“, vartojimo atvejų (nors šis simbolis jau gana plačiai paplitęs internetiniame diskurse, kituose lietuvių kalbos tekstuose jis nevartojamas). Pavyzdžiui:

Būk draugè&nepalik wienos siam reikale.. / Su artejanciais. M&G

Skaičių ir raidžių deriniai. Visiškai neįprasti lietuvių kalbos rašybai trumpiniai, kurių buvo rasta tirtose žinutėse (nors ir nedaug, bet tai nebuvo pavieniai atvejai), – skaičių ir raidžių deriniai. Nors internetiniuose tekstuose pasitaiko įvairesnių skaitmenų ir raidžių derinimo atvejų (plg. Ryklienė 2000), šiame žinučių rinkinyje tokios darybos junginiai buvo vartojami tik savaitės dienoms pažymėti. Taigi skaičiai žinutėse, parašytose lietuvių kalba, naudojami visai kitaip negu anglų kalboje, kur jie atlieka fonetinio homofono funkciją (plg.: *deb8* = *debate*). Pavyzdžiui:

4dieni as negaliu.gal tada **5dieni** bent trumpam;) / Nzn,pasakysiu **5dieni** arba **1dieni**,kai alga gausiu.ar db pasakyt?:-*

Vartoti trumpinius skatina noras sutaupyti vietos ir greičiau parašyti žinutę. Pastaroji priežastis, susijusi su komunikacinėmis žinučių intencijomis, turėtų būti net svarbesnė, nes randama daug žinučių, kurios yra labai trumpos, bet jose vis tiek vartojami trumpiniai.

2.4. Didžiųjų raidžių vartojimas

Didžiosios raidės rašytiniame tekste dažniausiai rašomos dviem atvejais: rašant tikrinius daiktavardžius ir pradedant sakinius. Tačiau žinutėse dažnai išsiverčiama be jų.

Tikrinių daiktavardžių ir pavadinimų rašyba. Trumpųjų žinučių tekstuose randama įvairių tikrinių daiktavardžių ir pavadinimų. Didesnę jų dalį sudaro asmenvardžiai (vardai ir pavardės) ir vietovardžiai, kiti pavartoti tikriniai pavadinimai yra kavinių, parduotuvių ir kitų komercinių įstaigų, televizijos kanalų, knygų, filmų, prekių ir kt. pavadinimai.

Rašant tikrinius pavadinimus dažnai nesilaikoma įprastų rašybos taisyklių, t. y. jie nerašomi iš didžiosios raidės, tuo labiau išskiriant kabutėmis. Toks rašymas ne visada nuoseklus: netgi to paties asmens trumpųjų žinučių tekste vieną kartą galima rasti vardą, parašytą didžiąja raide, kitą – jau mažąja ir pan., skirtingai parašoma ir toje pačioje žinutėje. Keli tokių žinučių pavyzdžiai:

Nu **guste** tai as ir gal eisiu o kelinta eisit / Nea,nebewariau.ziauriai nusaliau kojas pas **stundze**,bet ir patingejau tiesa pasakius:-D / Sunku pasakyt,nuo 4dieno sveti turesim is **amerikos**,tai negaliu zadet nieko;) / Liuks :-) as jau einu is namu,db vaz i **aprangos** isparduotuve / O koks tas gerasis? As tai laukiu **pilnatis** [...] [= filmo pavadinimas] / Lietuvos pietuos sniguriuoja, bet wistiek **velykos**.. / Aistes sms: La! Treciadieni bilietai po 10lt. Einam i “**viskas ore**“? Vinyje 18.45.

Didžiųjų raidžių rašymui turi įtakos technologinės mobiliųjų telefonų ypatybės: pradedant rašyti sakinį, pirmoji raidė automatiškai rašoma didžioji, po padėto taško ir tarpo taip pat automatiškai rašoma didžioji raidė. Tokiais atvejais tikriniai daiktavardžiai parašomi iš didžiosios raidės.

Kitoks tikrinių daiktavardžių ir pavadinimų rašymo būdas užfiksuotas tose žinutėse, kurios yra siunčiamos įmonių, įstaigų, parduotuvių ir kitų organizacijų, norint pateikti informaciją, pranešti apie vykstančias akcijas ir pan. Tokiose naujienų, informacinėse tekstinėse žinutėse tikriniai daiktavardžiai ir pavadinimai visada išskiriami vienu iš trijų būdų: visas žodis rašomas didžiosiomis raidėmis, vartojama tik pirmoji didžioji žodžio raidė arba pavadinimas pateikiamas kabutėse:

15% nuolaida visoms prekems **KOSMADA KLUBO NARIAMS** tik gruodžio 15-17 d. Dekojame uz lojaluma ir linkime linksmu Kaledu! Jusu **KOSMADA**.

Paskubek! Iki 50 % mokek CILI litais iki sausio 31 d. CILI tinkle **Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Palangoje, Druskininkuose**. Daugiau draugukortele.lt

Informuojame, kad Jums galime suteikti 1700,00 Lt. dydžio vartojimo kredita pavedimu. Detalesne informacija - UAB “**General financing**” skyriuose PC “**Akropolis**”, PC “**BIG**” ir PC “**PARKAS**” arba tel. 870033123. Kreditas 123 - Skaidrios finansines paslaugas.

Didžiosios raidės sakinio pradžioje. Didžiosios raidės taip pat nerašomos sakinio pradžioje, kai nepaliekama tarpo po skyrybos ženklo, – telefonas automatiškai įjungia didžiąją raidę tik po skyrybos ženklo ir tarpo. Nepalikus tarpo, neperjungiamas teksto rinkimo režimas, o žinučių rašytojai paprastai nesistengia išskirti sakinio pradžios.

Didžiųjų raidžių vengimo priežastys, tikėtina, tos pačios, kurios buvo minėtos dėl kitų teksto rinkimo ypatumų: technologiškai apribotas žinutės rašymo greitis, nes, norint perjungti didžiųjų raidžių funkciją sakinio viduryje, reikia papildomai spausti mygtukus. Tik pastebėtina, kad, nors didesnė dalis žinučių rašoma be didžiųjų raidžių, kai kurie žinučių rašytojai gali skirti tam dėmesio. Rastas vienas pavyzdys (nemažai vieno asmens parašytų žinučių), kur įvardis *tu* rašomas iš didžiosios raidės, matyt, norint pabrėžti pagarbų požiūrį į adresatą (tačiau net toje pačioje žinutėje vardas parašytas iš mažosios):

Aišku su **Tavim:**) mokykloj jau? / Tai pas **do vile Tu**?:)

2.5. Teksto skyryba

Rašytinis tekstas paprastai yra suskaidomas skyrybos ženklais – tokį tekstą skaitytojui lengviau skaityti ir suprasti. Trumpųjų žinučių siuntėjai taip pat turi galimybę skaidyti savo tekstą į atskirus elementus, atskirti vienus pasakymus nuo kitų rašytinei kalbai įprastais skyrybos ženklais. Tačiau trumpųjų žinučių teksto skyryboje pastebima kitokių vartojimo polinkių ir naujų teksto skaidymo būdų.

Sakinio dėmenų skyryba. Daugumoje žinučių sakinio elementai skiriami skyrybos ženklais, bet pasitaiko ir tokių, kuriuose užrašytas kalbos srautas neskaidomas skyrybos ženklais:

Tai rasiu mail bet nesukonkretino pasiule atwykt i banka.i seb nueisiu pirmadieni prie darbo i swed nuwaz gal i akra

Sakinio pabaigos skyryba. Skiriant ne to paties sakinio dėmenis, bet atskirus sakinius, trumpųjų žinučių tekste išryškėjo keli skirtingi sakinių pabaigos (ne)žymėjimo būdai. Labai dažni atvejai, kai sakinio pabaigoje nerašoma jokio skyrybos ženklų, nors įprastoje rašytinėje kalboje visuomet būtų dedamas taškas arba daugtaškis:

Ai, medaus pawalgiau, tai nakti nekosejau / Aha, gerai, keites tik mail, wisa kita tas pats

Skyrybos ženklai nededami ne tik tiesioginių, bet ir klausiamųjų sakinių gale:

Del ko / Kaip tu / Tai kada tu pasiruosi

Žinoma, yra tokių žinučių, nors palyginti mažiau, kuriose sakiniai skiriami įprastai: tašku, šauktuku, klaustuku, daugtaškiu. Pasitaiko ir nenuoseklios skyrybos atvejų – jei žinutės tekstas sudarytas iš kelių sakinių, pirmieji gali būti išskirti skyrybos ženklais (matyt, todėl, kad tekstą būtų lengviau skaityti), o paskutinis baigiamas be jokio ženklų. Pavyzdžiui:

As gerai! be masinos sian / Nu jau rimtai. Na bet nors kartais darbo turi

Visiškai savitas, bet labai dažnas žinučių rašybos būdas – kai sakiniai užbaigiami tekstiniais jaustukais, išreiškiančiais emocijas. Taigi tekstiniai jaustukai atlieka ne tik emocijų reiškėjų vaidmenį, bet ir informuoja adresatą apie pasakymo suskirstymą atkarpomis:

Geras ;-) bet vienintele netiesa buvo, kad i vestuves nepakvieciau :-D

Labu. kaip gyva? Ar ejot vakar kur? :-) klausausi jo teoriju ir juokas jama ;-) :-D apie paauglius ir kaip jie serga :-D :-D

2.6. Tarpai tarp žodžių ir skyrybos ženklų

Dar viena iš karto į akis krintanti trumpųjų žinučių rašybos ypatybė – daugelyje jų nepaliekama tarpo po skyrybos ženklų:

Labas. Tw. Ka tu veiki? Kaip gyveni? Kada i siaulius vaziosi?

Aha, gerai, keites tik mail, wisa kita tas pats

Rasta ir nenuoseklios rašybos pavyzdžių, t. y., kai vienoje vietoje tarpas paliekamas, kitoje – ne (dažniausiai tarpas paliekamas skiriant sakinius, o nepaliekamas skiriant sakinio dėmenis):

Tvarkiausi namuose,db irgi ziuriu tv. Ka nuveikei snd?:)

Skyrybos ženklų nevarojimą ir rinkimą be tarpų derėtų aiškinti noru sutaupyti ženklų. Kita vertus, yra daug trumpų žinučių, kur, ir palikus tarpą, žinutė dar įtilptų į vienos žinutės ženklų skaičių. Matyt, šiuo atveju veikia žinutės rašymo įprotis – įpratęs rinkti tekstą tokiu būdu, mobiliojo telefono vartotojas taip jį renka visą laiką, neatsižvelgdamas į žinutės ilgį. Pastebėtina, kad toks teksto rinkimo būdas naudojamas ne tik asmeninėse žinutėse, bet ir persiunčiamose žinutėse–palinkėjimuose:

Ismokim atleisti,ismokim pamilti,ant angelo sparno i dangu pakilkim.Uzdekim sirdyse Kaledu ugnele,tegu ji apsviecia kitu metu kelia.. su sventemis!

Dar vienas teksto rinkimo bruožas – nepaliekama tarpo ir suliejami žodžiai. Nors užsienio literatūroje tai pateikiama kaip vienas iš žinutėms būdingų rašybos bruožų, lietuviškoje medžiagoje jų pasitaikė nedaug. Tiriamose žinutėse vieninteliai sulietų žodžių atvejai buvo įmonių ar kiti pavadinimai:

Tai cia i **cilikaima**?:-* / Daug,rasiau straipsni **cvbanko**,o jie sunkus:-*

Dažnesnis neįprasto teksto rinkimo atvejis – kai nepaliekama tarpo tarp skaičiaus ir po jo arba prieš jį einančio žodžio, – matyt, dėl to, kad tekstą vis tiek lengva perskaityti (lengviau, negu būtų sujungus du vien raidėmis parašytus žodžius), bet ir tokių pavyzdžių rasta tik keletas:

Nelygink 10metu wairuojancio ir puse metu:-* / Padariau i hansa tau 300pa-wedima / Kodel jis 4m. nedainavo? / Tai namo grizau apie puse12 :-)

Taigi apžvelgti dažniausi žinučių ir įprastų tekstų rašybos bei rinkimo skirtumai. Analizuotose žinutėse rasta ir daugiau literatūroje apžvelgiamų ypatumų, bet tik pavieniai atvejai. Asmeninėse žinutėse pasitaikė tik pora išskyrimo (teksto pabrėžimo) atvejų – kadangi jų tiek mažai, sunku apibendrinti, ar jie yra tik atsitiktinumas, ar naudojami ir dažniau (reklaminėse žinutėse toks išskyrimo būdas gana dažnas). Išskiriama didžiosiomis raidėmis:

Rytoj, t y birzelio 18 d., man gresia +1 metai.. Būk draugè&nepalik wienos siam reikale.. Pasak Palmiros: tinkamiausias laikas guosti-nuo 7.. Tad LAUKSIU!! ;-)

Rasta pora pavyzdžių, kuriuos galima pavadinti tarimo stilizavimu, kai rašytinėmis priemonėmis mėginama pamėgdžioti intonaciją:

Geraai:-* / Taaip:-*

Apskritai, iš surinktų žinučių matyti, kad yra duomenų nagrinėti kodų kaitą (randama pavyzdžių, kai įterpiama anglų ir rusų kalbos žodžių), leksikos vartojimą (šnekamosios kalbos leksika, tarmybės), tačiau tai jau ne šio straipsnio tikslas.

IŠVADOS

Šiuo metu jau visuotinai sutariama, kad trumpųjų telefoninių žinučių kalba (ypač rašyba) turi savitų bruožų, skirtingų nuo kituose kontekstuose vartojamos kalbos, o kartais ji laikoma besiformuojančiu atskiru kalbos registru. Žinučių kalbos bruožus labiausiai lemia jų funkcijos (naudojamos neformaliai, greitai komunikacijai) ir konkrečios specifinės žinučių kalbos vartojimo priežastys: technologinės-ekonominės (ribotas žinutės ilgis ir rinkimo sudėtingumas), malonumas žaisti kalba, socialinės tapatybės ir individualumo išraiška. Didelį susirūpinimą kelia žinučių kalbos paplitimo įtaka gebėjimui rašyti kituose kontekstuose. Anglakalbėse šalyse atliekami kol kas negausūs tyrimai pateikia daugiau teigiamos žinučių įtakos pavyzdžių. Jų rašybą linkstama laikyti alternatyvia rašyba, kuri, kaip ir kodų kaitos atveju, vartojama konkrečiame tekste, tačiau skiriama nuo kitų kalbos vartojimo kontekstų. Norint daryti išvadas apie žinučių įtaką lietuvių kalbai (ypač dėl diakritinių ženklų vartojimo), būtina atlikti tyrimus.

Lietuviškų žinučių rašybos analizė atskleidė, kad, nors jose naudojama nemaža savitų rašybos, skyrybos bei teksto rinkimo būdų – dėl ko jos vizualiai gerokai skiriasi nuo įprastai užrašyto teksto, – beveik nebuvo sunkiai suprantamų žinučių, o daugelį tų bruožų galima paaiškinti technologinėmis priežastimis, t. y. noru sutrumpinti ir greičiau surinkti tekstą. Kita vertus, galima teigti, kad kai kurie bruožai, kurie į žinučių kalbą atėjo dėl riboto teksto ilgio, bent daliai mobiliųjų žinučių vartotojų išliko kaip įprotis, nes dauguma žinučių nepasiekia leidžiamo ženklų skaičiaus. Gali būti, kad veikia ir kiti literatūroje nurodomi motyvai – žaidimas kalba, noras išsiskirti bei laužyti taisykles ir pan.

Analizuotose lietuviškose žinutėse nustatyti tokie pagrindiniai saviti rašybos bruožai: dažniausiai rašoma be diakritinių ženklų, vartojama nekon-

vencinė ($v=w$, $i=j$, $ks=x$) ir netaisyklinga rašyba, iš dalies ir neįprasti sutrumpinimai (skiriasi kai kurių sutrumpinimų daryba ir skyryba, taip pat kurie žodžiai trumpinami), nerašomos didžiosios raidės, neskiriami sakinio dėmenys ir sakiniai, nesilaikoma įprasto teksto rinkimo reikalavimų (nepalikama tarpų po skyrybos ženklų). Taigi lietuviškoje medžiagoje rasta mažiau, bet ir kitokių žinučių rašybos ypatumų, negu jų skiriama anglakalbėje literatūroje, o tai greičiausiai susiję su skirtingomis kalbų ypatybėmis.

LITERATŪRA

- Androutsopoulos J. K. 2000: Non-standard spellings in media texts: The case of German fanzines. – *Journal of Sociolinguistics* 4 (4), 514–533.
- Crystal D. 2008: *Txtng. The Gr8 Db8*, Oxford: Oxford University Press.
- Fairon C., Paumier S. 2006: A translated corpus of 30,000 French SMS. – *Proceedings of LREC 2006*, Genova. Prieiga per internetą: http://pages.cs.brandeis.edu/~marc/misc/proceedings/lrec-2006/pdf/270_pdf.pdf
- Grigonienė G., Spūdytė I. 2010: Kauno kolegijos pirmo kurso studentų gimtosios kalbos raštingumo, kaip komunikacinio gebėjimo, aspektai. Tarptautinės mokslinės-praktinės konferencijos *Šiuolaikinio specialisto kompetencijos: teorijos ir praktikos dermė* straipsnių rinkinys. Prieiga per internetą: <https://ojs.kauko.lt/index.php/ssktpd/article/viewFile/59/53>
- Internet & American Life Project, 2008. Prieiga per internetą: <http://www.pewinternet.org>
- Jackevičius M. 2010 02 04: *Jaunimo rašysenoje tekstai tampa textais, vasaris – wasariu*. Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/news/daily/education/jaunimo-rasysenoje-tekstai-tampa-textais-vasaris--wasariu.d?id=28580401>
- Lenhart A. et al. 2008: *Writing, Technology and Teenagers*. A report published by the Pew.
- Lietuvos statistikos departamentas, 2010: *Rodiklių duomenų bazė. Transportas ir ryšiai*. M7080307: Išsiųstų žinučių skaičius.
- Mante-Meijer E., Pires D. 2002: SMS use by young people in the Netherlands. – *Revista de Estudios de Juventud* 57, 47–58.
- Miliūnaitė R. 2008: Tinklaraščių kalbos vieta dabartinės lietuvių kalbos vartosenos schemoje. – *Lietuvių kalba* 2. Prieiga per internetą: <http://www.lietuviukalba.lt/index.php?id=98>
- Padaugėjo rašančių komentarus lietuviškomis raidėmis, 2010 10 18. Prieiga per internetą: <http://overslas.delfi.lt/Media/padaugejo-rasanciu-komentarai-su-lietuviskomis-raidemis.d?id=37637765>
- Plester B., Wood C., Bell V. 2008: Txt msg n school literacy: does texting and knowledge of text abbreviations adversely affect children's literacy attainment? – *Literacy* 43, 137–144.

- Ryklienė A. 2000: Bendravimas internetu: kalbėjimas rašant. – *Darbai ir dienos* 24, 99–107.
- Rivière C. 2002: Mini-messaging in everyday interactions: a dual strategy for exteriorising and hiding privacy to maintain social contacts. – *Revista de Estudios de Juventud* 57, 125–138.
- Rotautaitė I. 2007 10 09: *Lietuvių kalba žlunga* (Vox Populi). Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=14653851>
- Salienė V. 2007: Kai kurie lietuvių kalbos sintaksės ir skyrybos mokymo aspektai pagrindinėje mokykloje. – *Žmogus ir žodis* 1, 101–104.
- Segerstad Y. H. 2002: *Use and adaptation of written language to the conditions of computer-mediated communication*. Department of Linguistics, Göteborg University, Sweden. Prieiga per internetą: http://www.ling.gu.se/~yloah/dokument/yloa_diss.pdf
- Skabeikytė-Kazlauskienė G. 2007: Pasaulio modeliavimo tendencijos telefoniniame jaunimo folklore. – *Tautosakos darbai* 23, 151–157.
- Slišienė N., Valeckienė A. 1992: *Lietuvių kalbos rašyba ir skyryba*, Vilnius: Mokslas.
- Steponavičiūtė V. 2010: *Informacijos ir komunikacijos technologijų įtaka kalbai: trumpųjų žinučių kalba*. Magistro darbas, mokslinė vadovė lekt. Laima Nevinskaitė, Vilniaus universitetas.
- Tagg C., Baron A., Rayson P. 2010: “I didn’t spel that wrong did i. Oops”: *Analysis and standardisation of SMS spelling variation*. ICAME 2010, May 27th, Giessen. Prieiga per internetą: http://eprints.comp.lancs.ac.uk/2310/1/CorTxt_and_VARD_-_ICAME_presentation-Final.pdf
- SMS spelling variation Thurlow C. 2003: Generation Txt? The sociolinguistics of young people’s text-messaging. – *Discourse Analysis Online*. Prieiga per internetą: <http://extra.shu.ac.uk/daol/articles/v1/n1/a3/thurlow2002003.html>
- Thurlow C. 2006: From Statistical Panic to Moral Panic: The Metadiscursive Construction and Popular Exaggeration of New Media Language in the Print Media. – *Journal of Computer-Mediated Communication* 11, 667–701.
- Thurlow C., Poff M. 2010: The Language of Text Messaging. In Susan C. Herring, Dieter Stein & Tuija Virtanen (eds.), *Handbook of the Pragmatics of CMC*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter. Prieiga per internetą: <http://faculty.washington.edu/thurlow/papers/thurlow%26poff%282010%29.pdf>
- Vosloo S. 2009: *The effects of texting on literacy: Modern scourge or opportunity?* An issue paper from the Shuttleworth Foundation, April 2009. Prieiga per internetą: http://vosloo.net/wp-content/uploads/pubs/texting_and_literacy_apr09_sv.pdf

Gauta 2010 11 23

ORTHOGRAPHY OF SMS

S u m m a r y

The aim of the article is to describe orthographical features and functional properties of Lithuanian short messages. The data was derived from a corpus of 2060 messages written by 75 different senders of different age groups and various service providers. The material allows to get a full view of SMS orthography yet the sample is not representative thus the quantitative data is to be treated as preliminary.

Earlier research in some other languages has shown that peculiarities of SMS language are mainly determined by their functions, i. e. SMS messaging is primarily used for informal immediate communication and for certain specific reasons related to technological and economic factors (limited SMS length, ease of text typing), entertainment as well as social identity and self-expression.

The analysis of orthography of Lithuanian SMS has shown that although the authors have used many original ways of spelling, punctuation and typing, hardly any message was difficult to understand while many of the specific features could be explained by the authors' attempts at brevity and speed of typing, e. g. replacing *w* with *v* and other nonstandard spelling. On the other hand, certain features which evidently appeared due to the limited message size, for example, avoidance of space after punctuation marks, have clearly become customary to some of the senders because the majority of the messages do not reach the maximum size limit.

The following specific features of orthography have been established: Lithuanian diacritics are seldom used; nonstandard spelling (*v* replaced with *w*, *i* with *j*, *ks* with *x*, other incorrect spelling); use of abbreviations (both traditional and new abbreviations, ommittance of parts of words, leaving out vowels, replacing parts of words with numerals); absence of capital letters; unpunctuated clauses and sentences; nonstandard typing (no spaces after punctuation marks). The Lithuanian SMS orthography is characterized by fewer specific features than the orthography of some other languages. For example, no acronyms and initialisms and homophones have been found in this material which may be explained by the different features of different languages.

LAIMA NEVINSKAITĖ

Lietuvių kalbos institutas

P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius

laima.nevinskaitė@kf.vu.lt